

NICHIFOR CRAINIC – INFATIGABILUL APOLOGET

Drd. Alexandru NICOARĂ

Facultatea de Teologie Ortodoxă din Craiova

Abstract

This article illustrates the complex personality of Nichifor Crainic, Professor at Vienna University and member of Romanian Academy. The author stood out as: theologian, journalist, writer, poet, politician, publisher and philosopher, being the first ideologist of the current "thinkingism", aesthetics and ideological direction, that influenced the Romanian intellectuality in the interwar period. Nichifor Crainic's Christianity was not stopped at the learned theological concepts from the Gospel and the patristic literature, but it was a displayed christianity in the customs and practices of the Romanian nationality, his unwavering unchanged authenticity was kept and saved in the Romanian villages. He remains the most well known defender of Orthodox beliefs that had watched upon the activity and the authority of the Church of the Romanian nationality for almost three decades.

Keywords: culture, faith, theology, spirituality, orthodoxy, national, church, christianity, ethnocratic state.

La propunerea și sub președenția Părintelui Patriarh Daniel, Sfântul Sinod a hotărât, în ședința sa de lucru din 25 octombrie 2018, ca anul 2019 să fie „Anul omagial al satului românesc (al preoților, învățătorilor și primarilor gospodari)” și „Anul comemorativ al patriarhilor Nicodim Munteanu și Iustin Moisescu și al traducătorilor de cărți bisericești”. În via Bisericii noastre strămoșești au lucrat, cultural, social-filantropic și gospodăresc, o pleiadă de oameni credincioși și fideli Mântuitorului Hristos, neamului nostru și culturii noastre naționale. Printre aceștia la loc de cinste stă renumitul teolog și om de litere Nichifor Crainic, care a militat cu o nesfârșită cutezanță pentru propovăduirea Ortodoxiei în rândurile intelectualității românești.

Istoricul literar George Călinescu¹ ne oferă câteva date interesante din biografia² lui Nichifor Crainic (1889-1972), o personalitate complexă a literaturii române. Crainic a fost teolog, ziarist, scriitor, poet, politician, editor și filozof, fiind inițiatorul și principalul ideolog al „gândirismului”, curent și direcție estetică și ideologică care a influențat intelectualitatea românească în perioada interbelică. Am decis să scriu despre personalitatea lui Crainic având aceeași motivație ca a Prof. univ. dr. Ovidiu Papadima: „Mă cutremur când îmi dau seama cât de adânc și nemilos a fost scufundat în uitare Nichifor Crainic ...îmi dau seama – aproape cu groază – cât de puțini sunt astăzi cei care știu ceva despre Nichifor Crainic”³. În perioada de început a mai folosit pseudonimele Victor Rațiu (1908), D. Crainic (1909), D.I. Crainic, D.I. Nichifor, N. Crainic (1910)⁴, Victor Mărginaș⁵. Sunt câțiva autori moderni care evidențiază latura ideologist-rasistă de extremă dreaptă⁶ a apologetului Crainic.

¹ George Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, Editura Minerva, București, 1985, p. 873.

² Mai multe informații biografice în studiile: Stelian Spânu, *Nichifor Crainic – lumini și umbre. O biografie*, Editura Saeculum Vizual, București, 2013; Răzvan Codrescu, *Nichifor Crainic – schiță de portret*, în „Tabor”, anul III (2010), nr. 10, pp. 81-86; Laura Bădescu, *Observații asupra autocenzurii în totalitarism. Cazul Nichifor Crainic*, în „Tabor”, anul III (2010), nr. 10, pp. 71-76; Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane (1900-1937)*, Editura Librăriei Socec, București, 1937, pp. 92-93; Elena-Irina Ancuța, *Nichifor Crainic – teolog și innolog al neamului românesc*, în „Studii de știință și cultură”, anul V (2009), nr. 4 (19), p. 50; Mihaela Albu, *Dialogul știință-religie oglindit în literatura română (poezia Gândirii: între încifrare și revelație)*, în „Studii de știință și cultură”, anul V (2009), nr. 4 (19), p. 90; Geta Marcela Pârvulescu, *Nichifor Crainic – monografie*, Editura Emia, Deva, 2010.

³ Nichifor Crainic, *Poezii alese 1914-1944*, Editura Roza Vânturilor, București, 1990, p. 7.

⁴ *Ibidem*, *Țara de peste veac, Poezii antume, 1916-1944*, Editura Eminescu, 1997, p. 271.

⁵ *Idem*, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Casa Editorială Gândirea, București, 1991, p. XXIX.

⁶ Roland Clark, *Nationalism and orthodoxy: Nichifor Crainic and the political culture of the extreme right in 1930s Romania*, în „Nationalities Papers” (în engleză), Cambridge University Press, anul 2012, vol. 40 (1), pp. 107-126; Ovidiu Cariani, *Identities and Rights in Romanian Political Discourse*, în „Polish Sociological Review” (în engleză), Polskie Towarzystwo Socjologiczne (Polish Sociological Association), anul 2003, vol. 142, pp. 161-169; Michael Wedekind, *The mathematization of the human being: anthropology and ethno-politics in Romania during the late 1930s and early 1940s*, în „New Zealand Slavonic” Journal (în engleză), Australia and New Zealand Slavists’ Association, anul 2010, vol. 44, pp. 27-67.

Implicat în vii dispute și polemici, Nichifor Crainic a cunoscut între cele două războaie gloria și notorietatea scenei politice și culturale.

Părintele Dumitru Stăniloae⁷ îl clasează ca fiind primul teolog român din epoca modernă care scoate teologia din cercul strâmt și ocolit al specialiștilor, prezentându-o într-o formă impunătoare lumii intelectuale⁸. Nichifor Crainic a fost cel care a susținut cu argumente solide faptul că nu se poate face Ortodoxie fără „gândire”, fără cultură, literatură și artă. El militează pentru universalitatea preocupărilor omenești și indică teologilor o misiune spirituală polivalentă. Apologetul Crainic, spune Părintele Dumitru Stăniloae, a înnoit prin reactualizarea tradiției într-o „teologie care se mulțumea cu câteva coji din această tradiție”⁹, primite prin interpretarea ocolită a teologiilor apusene. Teologia românească a începutului de secol XX, fiind influențată de sistematizările raționaliste ale teologiei scolastice apusene, nu vorbea despre conceptul de îndumnezeire, apropiere și experimentare a lui Dumnezeu. Între preocupările teologilor de atunci, această învățătură nu-și găsea locul, teologia fiind ruptă de tradiția primelor secole creștine. Teologia românească începe să își recontureze identitatea patristică a primelor secole abia după implicarea lui Nichifor Crainic și a Părintelui Dumitru Stăniloae. Această teologie urmărește moștenirea lăsată de Sfinții Părinți ai primelor secole, dar în același timp, prin rezultatele obținute în urma implicării Părintelui Stăniloae, duce cu un pas înainte această moștenire, actualizând-o la cerințele vremurilor contemporane.

Creștinismul lui Nichifor Crainic nu se reduce la preceptele teologice învățate din Evanghelie și din literatura patristică, ci e un creștinism manifestat în practicile și datinile poporului român, care și-a păstrat autenticitatea lui neslăbită și nealterată în satele noastre. Într-o societate postmodernă secularizată avem nevoie, mai mult ca oricând, de o teologie comunicativă și interdisciplinară care să prezinte dinamica Evangheliei lui Hristos demonstrând faptul că între teologie și știință nu există o relație de adversitate, ci una de

⁷Din anul 1935 Nichifor Crainic apare secondat de Părintele Dumitru Stăniloae care devine un colaborator statornic al revistei „Gândirea” până în anul 1944.

⁸Dumitru Stăniloae, *Opera teologică a lui Nichifor Crainic*, în „Gândirea”, anul XIX (1940), nr. 4 (aprilie), p. 264.

⁹*Ibidem*, p. 265.

complementaritate. Din nefericire există mulți teologi care nu tratează cu destulă seriozitate oferta unor științe, pierzând din vedere rostul contextual al acesteia în propriul lor demers. Una dintre cauzele principale care conduc la această situație, arată preotul britanic John Polkinghorne¹⁰, este teama firească a teologului de a se implica într-un domeniu pe care nu-l stăpânește din punct de vedere tehnic. În ultimii ani în teologia românească au existat câțiva teologi români care au continuat munca apologetului Crainic, prezentând lumii frumusețea Ortodoxiei într-un mod clar, sistematic și fascinant. Trebuie să precizăm cu acest prilej că Biserica Ortodoxă nu a generat niciodată un motiv care să adâncească un conflict între religie și cultură sau între credință și știință. Numeroși savanți din diferite domenii ale cercetării științifice intuiesc că natura profundă a realității nu poate fi epuizată în reprezentări și formulări conceptuale. De aici, deducem caracterul infinit al lui Dumnezeu după cum scrie Sfântul Apostol Pavel, Apostolul neamurilor: *O, adândul bogăției și al înțelepciunii și al științei lui Dumnezeu! Cât sunt de necercetate judecățile Lui și cât sunt de nepătrunse căile Lui* (Romani 11, 33). Universul ne depășește prin masivitatea-i nemăsurată, dar la rândul nostru îl putem depăși prin puterea spiritului (Pascal). Această idee a fost susținută și de autorul nostru: „Nimeni n-ar putea depăși universul în spirit decât situându-se dincolo de marginile lui în perspectiva gândirii divine”¹¹.

Personalitate contestată, teolog și om politic, poet și publicist, profesorul academician Nichifor Crainic este un caz pe cât de complex, pe atât de reprezentativ pentru întreaga categorie de cărturari români ieșiți din orizontul satului tradițional. Credincios prin originea sa țărănească și teolog prin cultură, Nichifor Crainic reușește să-și încânte neamul prin „vraja versului”¹² său și să îi lămurească tainele destinului său istoric. A fost primul care a înțeles că nu poate exista teologie fără mistică, nici ortodoxie fără filocalie. Cu inteligența lui sclipitoare a lărgit cercul preocupărilor teologice și a deschis noi orizonturi. Cursul său de mistică e prima

¹⁰ John Polkinghorne, *Teologia în contextul științei*, Editura Curtea Veche, București, 2010, pp. 37-38.

¹¹ Nichifor Crainic, *Modul teandric*, în „Gândirea”, anul XIX (1940), nr. 1 (ianuarie), p. 3.

¹² Emilian Vasilescu, *Nichifor Crainic apologet creștin*, în „Gândirea”, anul XIX (1940), nr. 4 (aprilie), p. 284.

adunare sistematizată a imensului material de doctrine și de fapte ascetice și mistice din cuprinsul spiritualității ortodoxe universale. Pentru Crainic mistica este „aeroportul de unde pleacă și unde se reîntorc avioanele duhului din înălțimile pe cari au izbutit să le străbată”¹³.

Despre activitatea complexă și opera lui Nichifor Crainic, Teodor M. Popescu afirmă în revista „Biserica Ortodoxă Română” că este „un mare câmp deștelenit, curățat și fertilizat, însemnat în istoria publicisticii și a culturii noastre cât o întreagă operă”¹⁴. În articolul *Cinstirea Profesorului Nichifor Crainic*, istoricul Teodor M. Popescu accentuează agerimea spiritului său, simțul lui pentru realitățile duhului și stăruința în cercetarea academică: „Profesorul Nichifor Crainic poate avea pe deplin mulțumirea de a se ști un campion al ideii creștine și naționale, al specificului ortodox și etnic, în cultura și în viața noastră spirituală”¹⁵. Filosoful Petre Țuțea, rămas în conștiința românilor prin vorbele de duh memorabile, cele mai multe legate de spiritualitate, îi face o caracterizare superbă lui Nichifor Crainic: „Păcat că profesorul ăsta nu-i și popă. Ca de-ar fi fost așa ceva în Baraganul de unde zice că se trage, dacă s-ar fi armonizat și cu clopotele bisericii din sat la liturghie, ar fi făcut cât o întreagă Academie”¹⁶.

Nichifor Crainic este reprezentantul tradiționalismului și orientării spre Bizanț. Filiația bizantină ca trăsătură spirituală a neamului românesc este structurală și nimeni nu are argumente să o poată contesta. El este cel mai de seamă dintre apologeții români mireni ai credinței ortodoxe care a vegheat aproape trei decenii asupra activității și autorității Bisericii în viața neamului nostru. Nici orientarea spre cultura franceză, nici aplecarea spre nemți ori ruși nu egalează forța cu care substanța noastră spirituală se simte

¹³ Dumitru Stăniloae, *Opera teologică a lui Nichifor Crainic*, în „Gândirea”, anul XIX (1940), nr. 4 (aprilie), p. 272, apud Nichifor Crainic, *Curs de mistica*, Editura Deisis, Iași, 2010, p. 34.

¹⁴ Teodor M. Popescu, *Cinstirea Profesorului Nichifor Crainic*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul 1940, nr. 7-8, p. 532.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ Marcel Petrișor, *Trecute vieți de domni, de robi și de tovarăși*, Editura Vreamea, București, 2008, p. 143.

ortodox-bizantină. Acest aspect l-a susținut Nichifor Crainic în întreaga sa operă, contribuind în plus la reabilitarea Bizanțului, atât de nedrept calomniat în Occidentul de după Revoluția franceză¹⁷.

Scriitor cu înclinații sămănătoriste, exprimând legile nescrise ale satului în care s-a născut, Nichifor Crainic trece ulterior spre un alt nivel al înțelepciunii culturale prin gândirism, pornind de la naștere la împlinire, de la gând la faptă, realizând o pătrundere în tainele profunde ale culturii românești cum numai el singur a știut-o. Prin înzestrarea lui de sus, avea să producă mutații nu doar în literatură, artă, poezie sau publicistica vremii, ci avea să dea naștere unei noi configurații ideologice în universul teologiei și misticii creștine cu care intrase în conflict de interese încă de pe băncile Seminarului Teologic Central din București. Nichifor Crainic rămâne un fenomen unic în cultura românească, un tezaur cu vădite efervescențe tradițional-creștine, a cărui valoare, dacă va fi pe deplin studiată, va dăinui să lumineze orizonturile întregii societăți românești. Teologia românească ar trebui să îi dedice profesorului Crainic o teză de doctorat în care să se urmărească profunzimea teologiei din inegalabila operă *Nostalgia Paradisului*. Poate cineva chiar s-a ocupat de acest aspect. Ideal ar fi fost ca teologul în cauză să fie absolvent de Litere și Filosofie.

Formula de succes a lui Nichifor Crainic este formula de succes a creștinismului primar, care a reușit să cucerească lumea prin mesajul său divin. Dragostea și devotamentul pentru studiul filosofiei, al teologiei și al misticii ca principale trăsături ale operei marelui gânditor au făcut din autorul nostru un compendiu de urmat pentru întreaga pleiadă pe care a precedat-o, începând cu mitropolitul Nicolae Mladin, Ioan Gh. Savin, Dumitru Stăniloae, Andrei Scrima până la Ioan I. Ică junior, care se va ocupa de reeditarea cursurilor lui de mistică.

Nichifor Crainic s-a născut în luna decembrie a anului 1889, în localitatea Bulbucata, județul Vlașca. Fiul lui Nedelea Dobre, un țăran de pe apa Neajlovului, și al celei numite „Zâna”, el a deprins de la aceștia cele dintâi valori creștin-ortodoxe. După primele clase absolvite la școala din satul natal, Ion Dobre ajunge, în 1904, elev la Seminarul Central din București.

¹⁷ Ioan Ianolide, *Întorcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, Editura Bonifaciu, București, 2012, p. 305.

Va studia la Seminarul Central (1904-1912) și la Facultatea de Teologie din București (1912-1916), după care se înrolează în Primul Război Mondial, lucrând într-un spital din Iași (1916-1918). După război, teologul și poetul Nichifor Crainic continuă să publice articole și poezii la diverse reviste. Îi apar noi volume: *Icoanele vremii* (1919), *Darurile pământului* (1920), *Privești fugare* (1921). Nichifor Crainic a fost elev bursier la Seminarul Central din București. Aici a avut parte, pe lângă mult ritualism, și de o bună instrucție intelectuală cu profesori ca Iuliu Scriban. Coleg de clasă și șef de promoție l-a avut pe Dumitru Cornilescu (1891-1975), viitorul traducător al Bibliei britanice protestante convertit la protestantism. Se atașează de literatura și publicistica națională ale lui Nicolae Iorga, sub auspiciile căreia își face, în anul 1907, debutul literar ca elev într-o revistă din Iași, publicând în anii următori ca seminarist sub diverse pseudonime și în reviste de prestigiu ca „Ramuri” din Craiova, „Luceafărul” din Sibiu, „Viața Românească” din Iași, dar și „Semănătorul” și „Neamul Românesc” inițiate de Nicolae Iorga. Continuă să publice și în anii 1912-1916 când, fiind în același timp cântăreț la biserica Zlătari din București, urmează cursurile Facultății de Teologie din capitală. Este remarcat de tânărul profesor de dogmatică Ioan Mihălcescu, care îl va îndruma spre Apologetică, dar absența spiritualității face ca studiile teologice să îi pară abstracte, excesiv de raționaliste și istoriste. La rândul său, mediul universitar bucureștean dominat de pozitivism științific (Petre P. Negulescu, Mihail Dragomirescu, Constantin Rădulescu-Motru) i se pare monoton și mediocru, cu excepția profetismului istoricului Nicolae Iorga.

Crainic a debutat ca poet în 1906, în perioada când era elev la seminar, cu poezia *La horă*¹⁸ publicată în revista școlară „Spre lumină”, unde semnează cu numele real, Ion Dobre. A condus revista „Flamura” și, după strămutarea revistei „Gândirea”, una dintre cele mai importante reviste literare din perioada interbelică, de la Cluj la București, preia conducerea acesteia de la Cezar Petrescu, devenind directorul și mentorul ei și – după cum lăsa să se înțeleagă – inițiatorul curentului gândirist, axat pe autohtonism, neo-ortodoxism și naționalism. În revista „Gândirea” au apărut numeroase

¹⁸ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Memorii*, Casa Editorială Gândirea, București, 1991, p. 73.

articole și eseuri programatice care vor defini orientarea politică naționalistă a curentului gândirist, tributar ortodoxismului militant și prezentând similitudini cu fascismul italian. A publicat mai multe articole în care a elogiât regimul lui Benito Mussolini. A elaborat apoi, în 1938, teoria „statului etnocratic” în lucrarea *Ortodoxie și etnocrație*. De asemenea, a colaborat la publicații precum „Sfarmă-Piatră” și „Buna Vestire”, oficiosul Mișcării Legionare.

Urmează, mai apoi, studii de specializare la Facultățile de Teologie Catolică și de Filosofie ale Universității din Viena¹⁹ (1920-1922). Publică versuri, articole și traduceri în reviste precum „Luceafărul”, „Ramuri”, „Semănătorul”, „Lumina literară”, „Viața românească”, „Drapelul”, „Flacăra”. Ele erau semnate Nichifor Crainic, nume pe care tânărul Ion N. Dobre l-a adoptat ca pseudonim literar.

În anul 1926 Nichifor Crainic devine cadru universitar la noua Facultate de Teologie din Chișinău creată la inițiativa ministrului culturii, filozoful Ion Petrovici (1882-1972). Energicul Crainic va face timp de șase ani naveta București-Chișinău, unde a ocupat catedra de Literatură religioasă modernă. Cursul faimos despre „Dostoievski și creștinismul rus” reprezenta introducerea literară la cursul de „Elemente de mistică ortodoxă”, sub haina literaturii Nichifor Crainic impunând primul curs de mistică ortodoxă de la facultățile de teologie ortodoxă – o prioritate românească în școlile superioare de teologie din spațiul pan-ortodox. În același timp, Nichifor Crainic, devenit directorul „Gândirii”, precizează termenii opțiunii culturale, literare și politice tradiționaliste proprii „gândirismului” în eseuri programatice, cum au fost: *A doua neatârnare*, din anul 1926, sau *Sensul tradiției*, din anul 1929. În contra imitației culturii occidentale și modernismului susținut de Eugen Lovinescu

¹⁹ Un moment esențial din itinerariul său biografic și intelectual îl constituie anii de studii la Viena, 1920-1922, unde la sugestiile prietenului său, Lucian Blaga, urmează cursuri de filosofie și teologie la celebra universitate. Aici, așa cum va mărturisi mai târziu, se redescoperă ca poet, intelectual și om de cultură, conștientizând, pentru întâia oară, că poporul căreia îi aparține nu este suficient de cunoscut și recunoscut în Europa acelei vremi. La Viena are posibilitatea să studieze temeinic probleme de teologie, filosofie, istoria artelor și să-și formeze o aleasă cultură muzicală. În acest spațiu spiritual și cultural îi cunoaște pe Rilke și pe Rabindranath Tagore din opera cărora traduce și comentează critic unele aspecte. Tot la Viena o cunoaște pe viitoarea sa soție, Aglae Cârștiuc (1891-1946), medic cu studii strălucite, și tot aici se va naște unica lor fiică, Fortuna Ioana Crainic (1921-1983).

(în faimoasa sa Istorie a civilizației române moderne, 1924-1925), Nichifor Crainic pledează pentru creație modernă inspirată din valurile autohtonismului și tradiționalismului românesc. Spre deosebire însă de tradiționalismul liber sub semnul precreștinului „Dionysos” susținut de Lucian Blaga, Crainic va milita pentru un tradiționalism ortodox inspirat din teologia mistică și a frumosului a lui „Dionisie Areopagitul”. „Gândirea” a stat astfel sub semnul acestei bipolarități în ce privește înțelegerea creștină teologic-ortodoxă și necreștină a sensului tradiției promovate de cei doi prieteni, Nichifor Crainic și Lucian Blaga, care a devenit conflict abia în anul 1942. Peste viziunea „pământului” românesc promovată de „Sămănătorul”, Crainic dorea ca „Gândirea” să oglindească „cerul” spiritualității bizantin-ortodoxe.

În anii din urmă, i s-au editat ori reeditat numeroase volume: *Cursul de teologie mistică* (în anul 1993, sub titlul editorial *Sfințenia – împlinirea umanului*), *Nostalgia paradisului* (1994), *Puncte cardinale în haos* (1996 și 1998), *Ortodoxie și etnorație* (1997), *Țara de peste veac*. Poezii antume: anii 1916-1944 (1997), *Dostoievski și creștinismul rus* (1998), *Spiritualitatea poeziei românești* (1998).

Activității de animator al culturii și operei de gânditor ortodox ale lui Nichifor Crainic i se datorează „invazia teologiei în cultura română postbelică”²⁰, meritul lui fiind acela că „teologia ortodoxă a devenit sare a culturii românești”²¹. Lucian Blaga spune că în Academia Română Crainic nu vine singur, cu el intrând Sfântul Dionisie Areopagitul, Sfântul Maxim Mărturisitorul și Sfântul Ioan Damaschin.

Nichifor Crainic este un om al timpului său, care discută lucrurile pornind de la ansamblul de concepte vehiculat atunci. Deși, naționalist și autohtonist, gândirea sa a asimilat numeroase tendințe manifestate în alte orizonturi culturale ale Europei, dintre care deloc de neglijat sunt scrierile lui Oswald Arnold, Gottfried Spengler, Charles Maurras, Nicolai Berdiaev, Miguel de Unamuno. El susținea necesitatea ca fiecare națiune să aibă posibilitatea să-și valorifice propriul geniu, propria tradiție, să vină cu o contribuție specifică la patrimoniul cultural european.

²⁰ Lucian Blaga, *Nichifor Crainic*, în „Gândirea”, an XX (1941), nr. 6, p. 285.

²¹ *Ibidem*.

Crainic a crezut cu toată ființa lui că un naționalism centrat pe valori exclusiv naționale este un naționalism limitat și limitativ, care nu poate intra în legătură cu alte neamuri. Este nevoie de un principiu cu vocație universală, care, bine integrat în structura spirituală a neamului, să fie în același timp capabil să realizeze contactul cu restul lumii. Pentru noi, românii, acest principiu este ortodoxia, credința primită prin neobosita predică a Sfântului Apostol Andrei.

Ortodoxismul strict al lui Nichifor Crainic și opțiunile politice afișate au condus în timp la abandonarea revistei „Gândirea” de majoritatea scriitorilor și colaboratorilor inițiali, până la sfârșit rămânându-i fideli doar Vasile Voiculescu și Ion Pillat. Publicarea de către Lucian Blaga, la Sibiu în anul 1942, a cărții *Religie și spirit*, unde e negată orice revelație supranaturală, iar Iisus Hristos este doar un simplu mit, conduce nu doar la replica polemică a Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae în „Telegraful Român”, la Sibiu, ci și la excluderea poetului-filozof de la „Gândirea”, al cărui cofondator fusese în urmă cu două decenii. În eseul *Transfigurarea românismului* din anul 1943, Nichifor Crainic îl acuză pe Lucian Blaga de caricaturizarea și negativizarea lui Dumnezeu ca Mare Anonim și de edificarea unei metafizici românești „din superstițiile folclorice, din miturile indiene și din ereziile creștine, toate elemente anti-ortodoxe”²². Pentru Lucian Blaga, Marele Anonim este un principiu metafizic suprem, nenumit însă Dumnezeu, pentru a nu induce confuzia cu noțiunea strict delimitată teologic și dogmatic, autorul preferând o denumire simbolică: „Să-l denumim simplu și cumsecade: *Marele Anonim*”²³. Pentru noi, creștinii ortodocși, *Marele Anonim* a luat ființă din ființa Tatălui, născându-se la *plinierea vremii* din Feciora Maria, în zilele lui Pilat din Pont. Prin intrarea în istorie a Fiului Său, Logosul înomenit, Dumnezeu nu a rămas *Marele Anonim*, după cum stă scris în Sfânta Scriptură *Taina cea din veci ascunsă neamurilor, iar acum descoperită sfinților Săi, cărorora a voit Dumnezeu să le arate care este bogăția slavei acestei taine între neamuri, adică Hristos cel dintru voi, nădejdea slavei* (Coloseni 1, 26-27).

²² Nichifor Crainic, *Transfigurarea românismului*, în „Gândirea”, anul XXII (1943), nr. 4 (aprilie), p. 183.

²³ Lucian Blaga, „Cunoașterea luciferică”, în Lucian Blaga, *Opere*, vol. 8, trilogia cunoașterii, Censura transcendentă, Editura Minerva, București, 1983, p. 449.

Încă din tinerețe va căuta să arate raportul strâns dintre Biserică și neam, respectiv între Ortodoxie și românism. Era epoca în care unii intelectuali români încercau să despartă Ortodoxia de românism, căutând să-i banalizeze rolul pe care l-a avut în alcătuirea spiritului nostru, drept componentă de bază a acestui spirit. Istoria se repetă și astăzi. În ultimii ani se denigrează sistematic Biserica Ortodoxă și clerul ei. Pentru noi, românii, credința creștină e parte indestructibilă din ființa noastră sau „credința creștină nu e o disciplină însușită din afară sau aplicată ca un corset de ghips pe un trup bolnav, ca să-i vindece fracturile; pentru noi credința creștină e singurul mod spiritual de a fi”²⁴. Referitor la existența românească, să deosebești etnicul de elementul religios nu e decât o operație prezunțioasă și artificială a filosofiei, fără baze solide în viața poporului român. Pentru Crainic, Biserica Ortodoxă a fost „aluatul care a dospit ființa românească încă din albia copilăriei sale”²⁵. Dimensiunea etnică, națională este întrepătrunsă de apartenența românilor, încă de la formarea lor ca popor, la credința creștin-ortodoxă. Nu aflăm la Nichifor Crainic și nici în spațiul creator al grupului de intelectuali format în jurul revistei „Gândirea”, vreo separare, vreo graniță de netrecut între dimensiunea națională și dimensiunea creștină ortodoxă care sunt specifice conceptului de stat etnocratic român.

Din perspectiva lui Crainic, cultura ca totalitate a creațiilor geniului omenesc nu are sens în sine, ci se integrează ca parte în concepția religioasă, iar cei care susțin o separare artificială între cultură și religie nu reușesc să vadă fenomenul în complexitatea lui. În articolul *Modul teandric* (primul capitol din *Nostalgia Paradisului*) Crainic „vorbește despre o inextricabilă simbioză a culturii cu religia în legătură una cu cealaltă ca forma cu fondul”²⁶, susținând cu argumente solide faptul că credința unui popor este „puterea generatoare de cultură”²⁷. Această simbioză a culturii cu religia este o realitate istorică și, de aceea, geniile creatoare de cultură se simt mult mai aproape de Dumnezeu decât de oameni. Pentru români, accentuează autorul nostru, ortodoxia nu a creat nici

²⁴ Nichifor Crainic, *op.cit.* p. 177.

²⁵ *Ibidem*, p. 183.

²⁶ *Idem*, *Modul teandric*, în „Gândirea”, anul XIX (1940), nr. 1 (ianuarie), p. 5.

²⁷ *Ibidem*.

un conflict între religie și cultură sau între credință și știință. Poporul român a mers instinctiv către Biserica Ortodoxă ca planta către lumină²⁸. Și această reflecție este întărită de faptul că în istoria noastră nu există nici un moment de deliberare pentru a îmbrățișa sau nu credința răsăriteană.

În fapt, împreună-lucrarea dintre „a fi național” și „a fi creștin” – iar în cazul românilor, întrepătrunderea lor până la a genera o esență suflătoare unică în lume, românii fiind formați, născuți deopotrivă ca popor și ca mare familie, comunitate creștină ortodoxă, fără vreo succesiune temporală între acestea două – are potențialul de a rezolva, în viziunea lui Nichifor Crainic, prin rolul de forță modelatoare pe care îl conferă Ortodoxiei, marea problemă a nedreptății sociale, cu toate efectele sale: exploatarea, corupția, inegalitatea, sărăcia, lupta de clasă etc. Lui Nichifor Crainic îi este străin filetismul, pentru că el nu ezită să proclame universalitatea Bisericii Ortodoxe, pe care o așază ca temelie a viziunii sale despre interacțiunea dintre Ortodoxie și Național-Naționalism. Crainic a crezut că intelectualitatea unui popor creștin ortodox nu poate apostazia în masă. În 1938 în eseu *Ortodoxie* ne va lăsa moștenire un text deosebit: „Doctrina Bisericii reprezintă suprema viziune metafizică a lumii și a vieții până la care se pot ridica știința și cugătarea cea mai înaltă”²⁹.

Nu există un păgânism românesc anterior creștinismului românesc. Creștinarea a fost foarte intensă pe toată aria de răspândire a proto-românilor de la bun începutul etnogenezei, făcând parte integrantă din constituirea și identitatea poporului român³⁰. Noi nu ne-am botezat ca slavii, ca bulgarii, ca ungurii sau ca germanii, ci ne-am născut creștini. Istoricii noștri vorbesc de un spiritualism tracic care a rămas în noi ca un fond atavic foarte apt pentru a fuziona cu duhul creștin. Această alianță se petrece în chip atât de firesc încât istoria nu poate preciza o distincție inițială între creștinism și românism³¹. Dar tocmai această imposibilitate de

²⁸ Nichifor Crainic, *Spiritualitate și românism*, în „Gândirea”, anul XV (1936), nr. 8 (octombrie), p. 379.

²⁹ *Ibidem*, *Ortodoxie*, în „Gândirea”, anul XVII (1938), p. 14.

³⁰ A se vedea Epifanie Norocel, Episcopul Buzăului, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români. Mărturii ale continuității poporului nostru*, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1986.

³¹ Nichifor Crainic, *Ortodoxie...*, p. 14.

precizare a unui moment deliberativ e dovada fuziunii organice dintre ortodoxie și sufletul românesc. Ortodoxia, deci, nu e un element suprapus românismului, ci însuși modul lui de a se manifesta religios.

Pentru noi, românii, adevărata imagine a ortodoxiei ne-o dă Bizanțul imperial³², cetatea extazelor sublime, a celei mai crunte asceze, a celei mai nobile înălțări de spirit, a războiniciei fără pereche în apărarea Crucii, a vajnicului apostolat în convertirea barbarilor la credința ortodoxă. Crainic exemplifică din istoria noastră pe Mircea cel Bătrân (ctitor ortodox), Ștefan cel Mare și Sfânt (numeroase ctitorii), Vasile Lupu (apariție de basileu), Iașiul (orașul unde se adună în Sinod teologii întregului Răsărit)³³. Toate acestea arată strălucirea de odinioară a Bizanțului imperial și ortodox și filiația noastră bizantină.

La Nichifor Crainic, statul etnocratic este întemeiat pe un național-ortodoxism al cărui țel este mai presus de interesele economice și politice ale unor clase sociale. Național-ortodoxismul are ca preocupare primordială să ofere românilor un stat care să fie instrument, dar nu pentru o prosperitate materială relativă în această lume – deși, nici aceasta nu este exclusă – ci pentru dobândirea mântuirii neamului românesc. Neamul, în sine, este mai mult decât un produs al feluritelor contexte și forțe ale Istoriei, el este o realitate consfințită de Dumnezeu, deopotrivă ca pedeapsă și potențial de mântuire, la amestecarea limbilor în umbra neterminatului Turn Babel și, apoi, revalorizată, recuperată, prin minunea Pogorării Duhului Sfânt asupra Sfinților Apostoli, ca o casă lumească și cale în care și pe care sufletele oamenilor sunt așezate pentru a-și afla mântuirea.

Limitele Bisericii se dilată până dincolo de existența omului, lăsând să-și găsească locul între viața văzută și nevăzută a lumii. După expresia lui Berdiaev, „Biserica este cosmosul încreștinat”. Cosmosul încreștinat e cosmosul readus la puritatea primordială. Biserica este, în același timp, o amintire a frumuseții trecute și o preînchiptuire a celei viitoare. După Sfântul Dionisie Areopagitul,

³² Nichifor Crainic, *Ortodoxie și clasicism*, în „Gândirea”, anul XVI (1937), nr. 8 (octombrie), p. 373.

³³ *Idem*, *Spiritualitate și românism*, în „Gândirea”, anul XV (1936), nr. 8 (octombrie), p. 381.

Dumnezeu e deopotrivă Binele absolut și Frumosul absolut. Sensul cel mai înalt al vieții omenești și al lumii este participarea la frumusețea divină ca la suprema frumusețe. Biserica închipuită ca un vast organism cosmic este un reflex al frumuseții divine. În condiția actuală de nedesăvârșire, nu putem contempla frumusețea pură a lui Dumnezeu, decât reflectată în frumusețea cosmică a Bisericii.

O altă temă de actualitate împotriva căreia militează Crainic este obiceiul nostru românesc de a fotocopia tot ceea ce propune Occidentul, acest mimetism definit ca o pacoste³⁴, nu atât pentru mințile noastre plămuitoare, cât pentru judecata critică cu pretenții de a le tălmăci și călăuzi. Valoarea unui îndrumător nu mai stă în capacitatea de a reliefa elementul propriu al operei judecate, ci în zelul de a găsi și, mai ales, de a născoci influențe străine, înfățișând-o ca o imitație a modelelor de peste hotare și raportând totul la măsuri de cultură și artă, ce n-au nimic comun cu sufletul românesc. Osândit prin natura lui la sterilitate, mimetismul e o soluție de continuitate în dezvoltarea normală a culturii naționale. Nici o cultură națională însă nu poate crește parazitar pe trupul altei culturi. Ea e de sine stătătoare și vrednică să fie luată în seamă numai în măsura în care simbolizează în forme superioare proprietățile ființei neamului. O cultură înfiptă adânc în autohtonismul etnic și absorbind în plămuirile ei lumina spirituală a ortodoxiei are singură de partea ei garanția unui stil propriu³⁵. Prin mimetism nu vom ajunge în veacul veacului la el, fiindcă stilul propriu e strălucirea distinctivă a tuturor creațiilor culturale, rezultată dintr-o mare concepție de viață, în care se întâlnesc și se recunosc originalitățile creatoare. Pentru noi, această concepție e ortodoxia strămoșească, în cuprinsul căreia s-a născut tot ce e durabil în istoria românească. Prin eseurile și articolele publicate, N. Crainic va propune un program de dezvoltare a culturii românești³⁶, o nouă ideologie în centrul căreia se află teoria potrivit căreia singura religie revelată este creștinismul, iar forma sa aproape pură este ortodoxia. Aceasta,

³⁴ Nichifor Crainic, *Modul teandric*, în „Gândirea”, anul XIX (1940), nr. 1 (ianuarie), p. 7.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ În ceea ce privește cultura română, ea nu poate să aibă alt principiu legiuitor decât autohtonismul. Cultura ia naștere cu ajutorul inspirației divine și evoluția ei presupune trei momente majore: creația, difuzarea și asimilarea. Rolul principal în această evoluție îl are creația văzută ca funcție a geniilor și difuzarea fără

net superioară romano-catolicismului, este posesoarea stilului bizantin, un stil ferm și unitar, continuu și peren ce va dura atâta timp cât va dura Biserica Ortodoxă, adică veșnic după Cuvintele lui Hristos *voi zidi Biserica Mea și porțile iadului nu o vor birui* (Matei 16, 18). Arta bizantină nu imită natura, ci o stilizează, ea reprezintă triumful Bisericii asupra lumii păgâne, este legată de dogmele Bisericii Ortodoxe și s-a format odată cu ele.

Nichifor Crainic a fost, în cele din urmă, un gânditor creștin ortodox. Dar a fost nu numai un gânditor al ortodoxiei, ci și un trăitor al ei. Gândirea și simțirea lui creștină poartă o pecete românească, ceea ce face din scrisul lui Crainic o mărturie a spiritualității românești, care e o sinteză între credința ortodoxă tradițională și calitățile specifice ale poporului nostru, determinate de originea, de spațiul și de istoria lui. Poezia lui Crainic nu e nici ea o poezie a unor simțiri general umane și, în acest sens, o poezie „abstractă”, ci o poezie care exprimă viața spirituală concretă a poporului român. Poezia lui poate fi considerată, de aceea, ca expresia spiritualității concrete a acestui popor. Profesorul Ovidiu Papadima spune despre Nichifor Crainic că este „cel mai reprezentativ poet al soarelui în toate ipostazele lui, în literatura noastră³⁷ depășind prin vitalitatea lui explozivă pe George Coșbuc. Însuși titlul unuia din eseurile sale, tipărit în „Gândirea”, exprimă această calitate a poeziei sale: *Iisus în țara mea*. S-ar putea spune că Nichifor Crainic este poetul nostru creștin prin excelență, cum este Paul Claudel poetul creștin francez prin excelență, sau Rainer Maria Rilke poetul creștin german prin excelență. Cum putem spune, aspect remarcat cu justețe și de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, că poezia de cea mai profundă spiritualitate românească s-a născut în închisoare și credem că și alte opere importante au fost fructul meditației din această perioadă de grele suferințe a multor spirite alese ale poporului român.

Prin opera și activitatea sa intensă, Nichifor Crainic rămâne o personalitate debordantă în sfera intelectualității românești și în viața Bisericii noastre strămoșești.

de care creația nu și-ar îndeplini scopul culturalizator. Ultimul moment, asimilarea valorilor culturale este un proces de „nivelare în sus” și corespunde unuia dintre obiectivele pentru care a luptat revista „Sămănătorul” și pe urmele ei revista „Gândirea”, ridicarea maselor prin cultură.

³⁷ Nichifor Crainic, *Poezii alese 1914-1944*, Editura Roza Vânturilor, București, 1990, p. 10.